

British Library – a dokumentumküldés útelágazás előtt

2011-ben ünnepli a *British Library* (BL) a dokumentumküldés 50. évfordulóját. Az ünneplés váltással is jár. Számos kihívással áll ugyanis szemben a szolgáltatás az utóbbi évek változásai miatt, például mások a piaci elvárásai, a *CISTI* és az *Infotrieve* bejelentette együttműködését, megváltozott a szerzői jogi szabályozás Németországban.

Egyre inkább az elektronikus tartalom felé fordulnak a kutatók, új üzleti modellek jelennek meg: nyílt hozzáférés (open access), használat szerinti fizetés (pay to view, más forrásokhoz hozzáférés a Google révén). Nem a könyvtári katalógusokkal kezdik a kutatást, sőt a katalógusok szerepe egyre inkább háttérbe szorul.

A BL dokumentumküldő szolgálata ismeri a jelenségeket és egyetért Darwin kijelentésével: nem a legerősebb és legintelligensebb egyedek a túlélők, hanem azok, amelyek legjobban tudnak alkalmazkodni. Épp ezért 2006-ban a BL áttekintette a helyzetet és megalapította a *Dokumentumküldés jövője csoportot* (*Document Supply Futures = DSF*) a megújulás előkészítésére, mivel a dokumentumküldés statisztikai jelentős csökkenést mutattak, ugyanakkor a költségek változatlanok maradtak.

Mit jelentett a megújulás?

- A szolgáltatás „helyes méretének” kialakítása.
- A hatékonyság javítása a működési költségek egyidejű csökkentésével.
- Új szolgáltatások bevezetése.

A *Hat szigma* (vállalati folyamatok javítására és fejlesztésére szolgáló eljárások összessége) és a *kaizen* (az összes alkalmazott bevonásával a folyamatos tökéletesítést támogató vállalati kultúra létrehozása) vállalatirányítási módszerekhez folyamodtak. Többek között a munkatársakat más munkaterületekre helyezték át (raktár, katalogizálás, adminisztráció) és mindig csak a fennálló igényeknek megfelelő munkatársi gárdát foglalkoztatják a dokumentumküldésben. A *kaizen* keretében

tréningeket tartottak a problémák megoldásához szükséges tudás és tapasztalatok megszerzése érdekében.

A változtatások eredményei hamar látszóttak:

- az igények csökkenő tendenciája lelassult,
- a gyors dokumentumküldés az átlagos 3 óra helyett 1 órára csökkent, a szokásos szolgáltatás időtartama az átlagos 45 óra helyett 30 órára redukálódott,
- a nap végén még folyamatban levő munkák száma háromszor kevesebb lett,
- a munkatársak munkához való viszonyulása javult.

A BL vezetőségét annyira meglepték a látványos eredmények, hogy a teljes szervezetre kiterjesztették a módszereket.

Új szolgáltatások

A következő új szolgáltatásokat vezették be a dokumentumküldéshez kapcsolódóan:

Egyesült Királyság kutatási tartaléka (UK Research Reserve = UKRR)

A BL átvállalja a programhoz csatlakozó felsőoktatási intézmények (eddig 15 jelentkezett) kevésbé használt nyomtatott folyóiratainak tárolását és megőrzését a dokumentumküldés műszaki infrastruktúrájának javítása és bővítése mellett. Az intézmények régi állományuk alacsony kihasználtságú részét átadják a BL-nek. Így náluk más célokra használható hely szabadul fel, a BL pedig megőrzi és szolgáltatja a régi, ritkán használt folyóiratokat. Minden folyóiratszámból a teljes felsőoktatási közösség még két példányt tart meg valamely csatlakozó tagnál.

A közös tárolási program 5 év alatt valósul meg 10 millió font támogatással, 100 polckilométer hely

szabadul fel és a becsült megtakarítás 29 millió font.

Disszertációk online szolgáltatása (Electronic Theses On-Line Service = EThOS)

Szintén a felsőoktatási intézményekkel közös program a brit disszertációk online szolgáltatása. A brit disszertációk mikrofilmalapú használata egyre csökkent, mert a mikrofilmek előállítására és megtekintésére bonyolultabbá vált.

Az EThOS célja:

- az Egyesült Királyságban lévő disszertációk egy helyen szolgáltatása,
- a disszertációk nyomtatott formátumáról elektronikusra való átállítás,
- a meglévő disszertációk digitalizálása,
- az Egyesült Királyságban lévő kutatás bemutatása.

Az EThOS az elektronikus disszertációkat rendszeresen leartja az intézményi repozitóriumokból. A papíralapú disszertációkat kérésre digitalizálják, melyért a tulajdonos intézmény fizet, és aztán a dokumentum nyílt hozzáférésű lesz, vagyis a felhasználók ingyenesen letölthetik. Az így modernizált szolgáltatás iránt tízszeresére nőtt az érdeklődés a mikrofilm-szolgáltatáshoz képest. Az EThOS teljesen önfenntartóvá vált a költségek szempontjából. A kezdetektől számítva 80 000 felhasználót szolgáltattak ki 25 000 digitalizált disszertációval.

Tömeges digitalizálás

Több mindenre összpontosít a tömeges digitalizációs tevékenység:

- kiszolgálja az EThOS igényeit,
- megalapozza az újságprogramot, vagyis 100 millió 19. századi újságoldal digitalizálását,
- működteti a kiadói digitalizáló szolgáltatásokat (*Publisher Digitisation Service = PDS*), amelyben a BL – gyűjteményét felhasználva – a kiadók régi folyóiratszámait digitalizálja, hogy a kiadók azo-

kat honlapjukon a kurrens számokkal együtt szolgáltatathassák.

Egyéb szolgáltatások:

- a felsőoktatási intézmények számára tananyag-digitalizálás és a hallgatók számára elektronikus letöltés lehetővé tétele;
- teljes könyvtári szolgáltatás (Total Library Service): ha valamely anyag nincs meg a BL gyűjteményében, azt harmadik féltől megkeresik, átveszik és szolgáltatják;
- folyóiratadatok szolgáltatása cikk- és folyóiratcím szinten.

A BL teljesen új üzleti modelleket hozott létre, mert felismerte a változtatások szükségszerűségét. A további nagyra törő terveket jelenleg alakítják ki és beágyazzák a szervezet stratégiai programjába az alábbi fő irányvonalak mentén:

- a munkafolyamatok átalakításának szükségessége,
- az e-tartalmon, a papíralapú tartalom és a nyílt hozzáférésen alapuló dokumentumszolgáltatás közötti egyensúly létrehozása,
- több együttműködés és integráció más intézményekkel, kölcsönös egyezmények révén,
- a licencszerződések felülvizsgálata és a szerzői jogi szabályozások megváltoztatása melletti lobbizás,
- a szerzői jog által már nem védett dokumentumok tömeges digitalizálásában rejlő lehetőségek nagyobb mérvű kihasználása,
- a közös tárolási modellek kiaknázása és partnerségi viszony a felsőoktatási intézményekkel,
- az ügyfelek szükségleteinek középpontba helyezése és könyvtárból információszolgáltatóvá válás.

/APPLEYARD, Andy: British Library document supply – a fork in the road. = Interlending & Document Supply, 38. köt. 1. sz. 2010. p.12–16./

(Burmeister Erzsébet)